

Shylova, V.I., (2009), *Market education services, management analysis* [Рынок освітніх послуг: управлінський аналіз], Klasych. pryvat. un-t, Zaporizhzhia, 144 p.

11. Ящук Т. А. Ринок освітніх послуг: сутність та тенденції розвитку / Т. А. Ящук // Інноваційна економіка. – 2013. – № 8. – С. 246–249.

Iashchuk T. A. (2013) “Educational services market: the nature and trends” [“Рынок освітніх послуг: сутність та тенденції розвитку”], *Innovatsiina ekonomika*, No. 8, pp. 246-249.

Жегус Олена Валентинівна, канд. екон. наук, доц., кафедра маркетингу і комерційної діяльності, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61051. Тел.: (057)349-45-68, 0995634020; e-mail: gegus.home.com@mail.ru.

Жегус Елена Валентиновна, канд. экон. наук, доц., кафедра маркетинга и коммерческой деятельности, Харьковский государственный университет питания и торговли. Адрес: ул. Клочковская, 333, г. Харьков, Украина, 61051. Тел.: (057)349-45-68, 0995634020; e-mail: gegus.home.com@mail.ru.

Zhegus Olena, PhD., Sc. Associate Professor, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkiv, Ukraine, 61051. Tel.: (057)349-45-68, 0995634020; e-mail: gegus.home.com@mail.ru.

*Рекомендовано до публікації д-ром екон наук, проф. Н.Л. Савицькою.
Отримано 15.04.2017. ХДУХТ, Харків.*

УДК 378.124

ПІДВИЩЕННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ НА ЗАСАДАХ САМОМЕНЕДЖМЕНТУ

І.Г. Бубенець, В.С. Артеменко, О.К. Кухарьонок, Т.В. Коновалова

Розглянуто концептуальні підходи самоменеджменту, його мету, цінність. Визначено особливості самоменеджменту як засобу формування управлінської культури науково-педагогічного працівника. Запропоновано методологічні пропозиції для підвищення рівня управлінської культури викладачів університету, спрямовані на розвиток здібностей до самоорганізації та самоуправління інтелектуальними та моральними ресурсами, оволодіння відповідними навичками самоосвіти та самовдосконалення.

Ключові слова: управлінська культура, викладач вищої школи, концептуальний підхід, самоменеджмент.

© Бубенець І.Г., Артеменко В.С., Кухарьонок О.К., Коновалова Т.В., 2017

ПОВЫШЕНИЕ УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ НА ПРИНЦИПАХ САМОМЕНЕДЖМЕНТА

И.Г. Бубенец, В.С. Артеменко, О.К. Кухаренок, Т.В. Коновалова

Рассмотрены концептуальные подходы самоменеджмента, его цель, ценность. Определены особенности самоменеджмента как средства формирования управленческой культуры научно-педагогического работника. Предложены методологические предложения по повышению уровня управленческой культуры преподавателей университета, направленные на развитие способностей к самоорганизации и самоуправлению интеллектуальными, моральными ресурсами, овладение соответствующими навыками самообразования и самосовершенствования.

Ключевые слова: управленческая культура, преподаватель высшей школы, концептуальный подход, самоменеджмент.

IMPROVING MANAGEMENT CULTURE OF A HIGH SCHOOL TEACHER ON THE PRINCIPLES OF SELF-MANAGEMENT

I. Bubenets, V. Artemenko, O. Kuharonok, T. Konovalova

Given the current educational changes, the teacher is not any longer satisfied with functionally oriented and narrowly vocational training, because management culture, which contains all aspects of managerial activity, should become an important component of his professional pedagogical training. Self-management is a component of teacher's management culture because the approach to resource managing an individual is the result of constant working on himself, improvement of professional, managerial, organizational knowledge and skills. Therefore, the research of the complexity of the problems concerning the issues of self-management of a high school teacher actualizes the problem of improving the level of managerial culture of scientific and pedagogical workers.

The purpose of the article is to determine the characteristics of self-management as a method of the formation of managerial culture of high school scientific and pedagogical worker and development of methodological proposals for practical stages of increasing the level of managerial culture of a University lecturer.

The conducted theoretical researches allowed to identify basic concepts of self-management based on the definition of the idea around which a system of the methods of work on an individual is formed for the realization of this idea. The characteristic features of the conceptual approaches of self-management are presented. Its purpose and value are defined.

The program of a high school teacher self-management for the improvement of his managerial culture should be developed with the account of the issues, which are to be solved in the course of his vocational activities. The article describes a

number of different functions of self-management, which are interdependent with each other and, as a rule, are carried out in the following sequence: setting goals; planning; making decisions in individual cases; organization and realization of objectives; control and self-control of conclusions; information and communication.

Based on the conducted researches on the formation of managerial culture of high school scientific and pedagogical worker, methodological proposals for improving the level of management culture of University teachers are proposed. They are aimed at developing abilities to self-organization and self-government of intellectual and moral resources, acquisition of appropriate skills of self-education and self-improvement.

It is indicated that self-management is a relevant and perspective direction both in theoretical and practical aspects of improving the level of managerial culture of high school teachers. This direction is formed on the basis of the growing needs of a community and aimed at the improvement of the level of the efficiency of a person's activity by achieving his personal and professional goals.

Keywords: *management culture, high school teacher, conceptual approach, self-management.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Одним із ключових завдань реформування системи вищої освіти є підвищення управлінської культури науково-педагогічних та керівних кадрів системи освіти, яке спрямовано на розвиток особистості відповідно до вимог, що висуваються до професійного рівня сучасних викладачів вищих навчальних закладів [1]. Забезпечити відповідність викладачів цим вимогам неможливо без особистісного зростання, без підвищення рівня ефективності їхнього самоуправління. У зв'язку з цим особливої значущості набуває потреба особистісного розвитку сучасного викладача як менеджера освітньо-виховного процесу.

Із огляду на сучасні освітні зміни викладач вже не задовольняється функціонально орієнтованою і вузько професійною підготовкою, бо важливим компонентом його професійної педагогічної підготовки має стати управлінська культура, яка містить у собі всі аспекти управлінської діяльності.

Самоменеджмент є складовою управлінської культури викладача, оскільки в результаті постійної роботи над собою, вдосконалення професійних, управлінських, організаційних знань і вмінь виробляється підхід до управління ресурсами особистості. Тому дослідження комплексу завдань із питань самоменеджменту викладача вищої школи актуалізує проблему підвищення рівня управлінської культури науково-педагогічного працівника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У останні роки підвищується зацікавленість науковців проблемою формування управлінської культури науково-педагогічних та керівних кадрів

системи освіти, що спрямована на розвиток здібностей до самоорганізації та самоуправління інтелектуальними та моральними ресурсами, оволодіння відповідними навичками самоосвіти та самовдосконалення. Окреслену проблему висвітлено в наукових працях таких вчених, як А.В. Губа [2], Н. Нижник, Л. Пашко [3], Н.В. Тамарская [4], З.Н. Курлянд [5], Л. Калініна, Л. Карамушка, Т. Сорочан, Р. Шиян [6], Г. Єльнікова [7], В.С. Мазур [8] та ін. Проте, незважаючи на значну кількість досліджень, присвячених управлінській культурі викладача, немає серед вченого загалу пропозицій до вдосконалення цілісної системи індивідуальної праці викладача як менеджера освіти.

Мета статті полягає у визначенні особливостей самоменеджменту як способу формування управлінської культури науково-педагогічного працівника вищої школи та розробці методологічних пропозицій до практичних етапів підвищення рівня управлінської культури викладача університету.

Виклад основного матеріалу дослідження. Викладач вищого навчального закладу – це особистість у професорсько-викладацькому колективі вищого навчального закладу, що виконує різноманітні завдання відповідно до своїх посадових обов'язків. Він здійснює процес підготовки, який являє собою високорозвинену, багатоаспектну систему, основними функціями, якої є виробництво, передача та розповсюдження знань, навичок та вмінь [2]. Ураховуючи нові вимоги до вищої освіти, сучасний викладач вищої школи має спрямувати свою діяльність на формування наукового мислення, розвиток внутрішньої особистої потреби в постійному саморозвитку, самоосвіті впродовж усього життя. Рівень управлінської культури викладача пов'язаний із внутрішніми процесами (саморегуляція, самовиховання, самоосвіта, саморозвиток, самоорганізація, самоконтроль та ін.) [2–4], тому вимагає від викладача спеціальної підготовки з питань самоменеджменту.

Проведені теоретичні дослідження дозволили виокремити основні концепції самоменеджменту [5–10], що будуються на визначенні ідеї, навколо якої формується система методик і прийомів роботи над собою для реалізації цієї ідеї (табл. 1).

Розглянуті концептуальні підходи разом із методиками їхньої реалізації використовуються для самооцінки й саморозвитку не тільки свого ділового потенціалу, але і як підсумок самореалізації в обраній сфері діяльності. Результат роботи над собою залежить від індивідуального підходу й бажання максимально використати свої можливості та здібності.

Поняття самоменеджменту в сучасній науці розглядають у різних контекстах. Цей напрям виник у середині 90-х років і відноситься до галузі управлінських знань. Самоменеджмент об'єктивно властивий кожному з учасників навчально-виховного процесу сучасного закладу. У зв'язку з цим у структурі професійної діяльності кожного з учасників навчально-виховного процесу вищої школи обов'язковою є наявність комплексу дій її суб'єкта з управління собою – самоменеджмент, який є самостійним, завершеним і цілісним блоком у системі регулювання відносин цього суб'єкта з іншими людьми та довкіллям [5]. Цінність самоменеджменту полягає в тому, що зміни, які підвищують ефективність навчально-виховного процесу шляхом застосування нових чи інноваційних технологій, не нав'язуються ззовні, а здійснюються «самі собою», узгоджуються з особистісними та професійними потребами викладачів, власними тенденціями розвитку [7].

Основна мета самоменеджменту полягає в тому, щоб максимально використовувати власні можливості, свідомо керувати плином свого життя і переборювати зовнішні обставини як на роботі, так і в особистому житті [8].

Щоденне вирішення різного роду завдань і проблем викладача можливо представити у вигляді низки різних функцій самоменеджменту, які знаходяться у взаємозалежності між собою і, як правило, здійснюються у визначеній послідовності. Процес виконання конкретних функцій може охоплювати шість фаз [10]:

- постановка цілі – аналіз і формування особистих цілей;
- планування – розробка планів і альтернативних варіантів своєї діяльності;
- прийняття рішень за конкретними справами;
- організація і реалізація – складання розпорядку дня й організація особистого трудового процесу з метою реалізації поставлених завдань;
- контроль – самоконтроль і контроль підсумків (у разі потреби – корегування цілей);
- інформація і комунікації – фаза, властива певною мірою усім функціям, тому що і комунікації, і обмін інформацією необхідні на усіх фазах самоменеджменту.

Характеристика концептуальних підходів самоменеджменту

Концепції самоменеджменту	Характеристика концептуальних підходів		
	визначення	можливості	переваги
1	2	3	4
концепція М. Вудкока і Д. Френсіса – ідея подолання власних обмежень	самоменеджмент – це всебічний спосіб перевірки своїх власних можливостей і обмежень і пошуку реальних шляхів розвитку особистісних і ділових якостей	– здатність керувати собою; – розумні особисті цінності; – чіткі особисті цілі; – постійне підвищення особистого професійного рівня; – розвиток навичок рішення проблем; – винахідливість і здатність до інновацій; – здатність впливати на оточуючих людей; – знання управлінських підходів; – уміння керувати колективом; – уміння навчати і розвивати підлеглих; – здатність формувати і розвивати ефективні робочі групи	визначення обмежень (фактори, що стримують потенціал і результати роботи окремого менеджера чи групи у цілому), таких як: – нездатність керувати собою; – розмиті особисті цінності; – неясні особисті цілі; – зупинений саморозвиток; – недостатність навичок вирішувати проблеми; – відсутність творчого підходу; – невміння впливати на людей; – недостатнє розуміння суті управлінської праці; – слабкі навички керівництва; – невміння навчати; – низька здатність формувати колектив

1	2	3	4
<p>концепція В.А. Андреева – ідея саморозвитку творчої особистості</p>	<p>самоменеджмент – це психологічний механізм саморозвитку творчої особистості, здатної до безупинного саморозвитку і самореалізації в одному чи декількох видах професійної діяльності</p>	<ul style="list-style-type: none"> – самопізнання; – самовизначення; – самоврядування; – самовдосконалення; – самоконтроль; – самостворення; – самооздоровлення 	<p>визначення свого типу творчої особистості дозволяє побудувати «профіль творчої особистості», визначити її сильні і слабкі сторони</p>
<p>концепція А.Т. Хроленко – підвищення особистої культури ділового життя</p>	<p>самоменеджмент – це практикум підвищення свого ділового потенціалу шляхом підвищення рівня ділової культури в різних її аспектах</p>	<ul style="list-style-type: none"> – культура взаємовідносин між людьми; – мистецтва ділової бесіди; – організація ділової наради; – культура ділового письма; – мистецтва підготовки доповіді і публічного виступу; – техніка особистої роботи; – стиль життя менеджера 	<p>розширення професійних можливостей особистості в результаті роботи із підвищення своєї ділової кваліфікації створює основу для службового росту</p>

1	2	3	4
<p>концепція Бербеля і Хайнца Швальбе – ідея досягнення особистого ділового успіху</p>	<p>самоменеджмент – це досягнення особистого ділового успіху (ділової кар’єри) через самопізнання і самовдосконалення своїх ділових якостей</p>	<ul style="list-style-type: none"> – самодслідника, – самопроектувальника, – самопрограміста, – самоорганізатора, – самоконтролера 	<p>Розуміння і прийняття свого професійного «Я» на індивідуальному, особистісному та суб’єктному рівнях. Особистість усвідомлює зміст власних перспективних і поточних, оперативних планів роботи над собою з неперервної професійної самоосвіти, самовиховання і саморозвитку</p>
<p>концепція Л. Зайверта – ідея економії свого часу</p>	<p>самоменеджмент являє собою послідовне і цілеспрямоване використання випробуваних методів роботи в повсякденній практиці для того, щоб оптимально і зі змістом використовувати свій час, тобто за своєю суттю це time management</p>	<ul style="list-style-type: none"> – виконання роботи з меншими витратами часу; – краще результати праці; – краща організація праці; – менше поспіху і стресу; – більше задоволення від роботи; – велика мотивація праці; – ріст кваліфікації; – менше завантаженість роботою; – менше помилок; – досягнення професійних і особистих цілей найкоротшим шляхом 	<p>Раціональне використання і заощадження самого дефіцитного і важливого особистого ресурсу – власного часу</p>

Розробляти програму самоменеджменту викладача вищої школи для підвищення його управлінської культури слід із урахуванням тих питань, які доводиться вирішувати в процесі професійної діяльності. У класичному варіанті самоменеджмент покликаний допомогти поставити мету; знайти ресурси для досягнення мети; підібрати найбільш ефективні методи використання відібраних ресурсів; цілеспрямовано й послідовно застосовувати обрані методи на практиці [11–13].

На підставі проведених досліджень із питань формування управлінської культури науково-педагогічного працівника вищої школи маємо запропонувати методологічні пропозиції до підвищення рівня управлінської культури викладачів університету, а саме:

- слід вводити навчально-освітні програми з самоменеджменту викладача вищого навчального закладу на курсах підвищення кваліфікації університету (знання та навички самоменеджменту необхідні викладачеві для розвитку професійного рівня);

- завідувачам кафедр і деканам факультетів необхідно приділяти більше уваги розвитку навичок самоменеджменту викладачів у процесі управління кар'єрою;

- оптимальною формою навчання вважаємо інформаційно-комунікаційні технології для здійснення освітнього процесу в галузі самоменеджменту, у ході яких викладачі набувають і вдосконалюють практичні навички управління собою;

- використовувати різні форми підвищення управлінської культури викладача вищої школи, зокрема: інформайно-методичні наради, конференції, педагогічні виставки, самоосвіта, управлінське консультування, стажування, атестація, тренінг управлінської майстерності тощо.

Висновки. Таким чином, можна зазначити, що самоменеджмент – актуальний і перспективний напрям як у теоретичному, так і в практичному аспекті підвищення рівня управлінської культури викладачів вищої школи. Цей напрям сформовано на основі зростання потреб суспільства та покликаний підвищити рівень ефективності діяльності самої людини завдяки досягненню її особистих і професійних цілей.

Список джерел інформації / References

1. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки (проект) // Вища школа. – 2013. – № 2. – С. 86–106.

Draft (2013), “National strategy of education development in Ukraine for 2012-2021” [“Nacional'na strategija rozvytku osvity v Ukraini na 2012–2021 rokyi (proekt)”], *High School*, No. 2, pp. 86-106.

2. Губа А. В. Теоретико-методологічні засади формування управлінської культури вчителя – майбутнього менеджера освіти: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Губа Анатолий Вікторович – 3., 2010. – 450 с.

Guba, A. (2010), *Theoretical-methodological bases for the formation of managerial culture of a teacher – a future Manager of education: dissertation* [Teoretiko-metodologichni zasady formuvannja upravlins'koj kul'turi vchitelja – majbutn'ogo menedzhera osviti: dis. ... d-ra ped. nauk: 13.00.04], Z., 450 p.

3. Нижник Н. Управлінська культура: теоретичне поняття чи управлінська поведінка? [Електронний ресурс] / Н. Нижник, Л. Пашко // Політичний менеджмент. – 2005р. – № 5. – С.103–113. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/8813/9-nizhnik.pdf>

Nyzhnyk, N., Pashko, L. (2005), “Management culture: theoretical concepts of managerial behavior?” [“Upravlins'ka kul'tura: teoretичne ponjattja chi upravlins'ka povedinka?”], *Political Management*, No. 5, pp. 103-113, available at: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/8813/9-nizhnik.pdf>

4. Тамарская Н. В. Формирование управленческой культуры педагога в системе непрерывной профессиональной подготовки: дис. ... д-ра пед. наук:13.00.08 / Тамарская Нина Васильевна. – Калининград, 2004. – 396 с.

Tamarskaya, N. (2004), *Formation of management culture of the teacher in the system of continuous professional training: dissertation* [Formirovanie upravlencheskoj kul'tury pedagoga v sisteme nepreryvnoj professional'noj podgotovki: dis. ... d-ra ped. nauk:13.00.08], Kalinin grad, 396 p.

5. Курлянд З. Н. Самоменеджмент у професійній діяльності керівника вищого закладу освіти [Електронний ресурс] / З. Н. Курлянд // Педагогіка вищої школи. – Режим доступу : <http://westudents.com.ua/glavy/50319-samomenedjment-u-profesyny-dyalnost-kervnika-vischogo-zakladu-osvti.html>

Kurlyand, Z., “Self-management in the professional activity of the head of a higher educational establishment” [“Samomenedzhment u profesijnij dijalnosti kerivnika vishhogo zakladu osviti”], *Higher Education Pedagogy*, available at: <http://westudents.com.ua/glavy/50319-samomenedjment-u-profesyny-dyalnost-kervnika-vischogo-zakladu-osvti.html>

6. Освітній менеджмент в умовах змін : навч. посіб. / Л. Калініна, Л. Карамушка, Т. Сорочан, П. Шиян та ін. ; за заг. ред. В. Олійника [та ін.]. – Луганськ, 2011. – 308 с.

Kalinina, L., Karamushka, L., Sorochany, T., Shivan, R., (2011), *Educational management in a changing environment: study guide* [Osvitnij menedzhment v umovah zmin : navch. posib.], Lugansk, 308 p.

7. Єльнікова Г. В. Управлінська компетентність / Г. В. Єльнікова. – К. : Ред. загальнопед. газ., 2005. – 128 с.

Yelnykova, G., (2005), *Managerial competence* [Upravlins'ka kompetentnist'], Kiev, 128 p.

8. Мазур В. С. Нові підходи і форми менеджменту як особливого типу управління / В. С. Мазур // Пріоритети економічного розвитку України: історія та сьогодення. – Вінниця, 2009. – С. 178–183.

Mazur, V. (2009), “New approaches and forms of management as a special type of control” [“Novi pidhodi i formi menedzhmentu, jak osoblyvogo tipu upravlinnja”], *The priorities of economic development of Ukraine: history and present*, Vinnitsa, pp. 178-183.

9. Вудкок М. Раскрепощенный менеджер. Для руководителя-практика / Вудкок М., Фрэнсис Д. – М. : Дело, 1991. – 320 с.

Vudkok, M., Frensis, D. (1991), *Liberated manager. For the Head-practice* [*Raskreposthennyi menedzher. Dlja rukovoditelja-praktika*], Delo, Moscow, 320 p.

10. Методологічні підходи до самоменеджменту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bookss.co.ua/book_metodologichni-pidhodi-do-samomenedzhmentu_838/2_tema-1-metodologichni-pidhodi-dosamomenedzhmentu “Methodological approaches to self-management” [“Metodologichni pidhodi do samomenedzhmentu”], available at: http://bookss.co.ua/book_metodologichni-pidhodi-do-samomenedzhmentu_838/2_tema-1-metodologichni-pidhodi-do-samomenedzhmentu

11. Албасова Л. Н. Технологии эффективного менеджмента. – М. : Приор, 2010. – 228 с.

Albasova, L. (2010), *Technologies of the effective management* [*Tehnologii jeffektivnogo menedzhmenta*], Publishing House Prior, Moscow, 228 p.

12. Лукашевич М. П. Теория і практика самоменеджменту. – К. : МАУП, 2010. – 225 с.

Lukashevich, M. (2010), *Theory and practice of self-management* [*Teorija i praktika samomenedzhmentu*], AIDP, Kiev, 225 p.

13. Роль самоменеджмента в процессе профессионализации личности [Електронний ресурс] // Психология жизни. – Режим доступу : <http://www.rabotas.ru/kariera/59.htm>. Prigodiy M. SELF-MANAGEMENT TEACHERS THE INSTI.

“The role of self-management in the process of professionalization of the personality” [“Rol' samomenedzhmenta v processe professionalizacii lichnosti”], *Psychology of life*, available at: <http://www.rabotas.ru/kariera/59.htm>. Prigodiy M. SELF-MANAGEMENT TEACHERS THE INSTI.

Бубенець Ірина Георгіївна, канд. екон. наук, доц., кафедра інформаційно-педагогічного забезпечення післядипломної освіти та підвищення кваліфікації кадрів, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61051. Тел.: (057)337-99-76, (057)349-45-08; e-mail: bubirag8@gmail.com.

Бубенець Ирина Георгиевна, канд. экон. наук, доц., кафедра інформаційно-педагогічного забезпечення післядипломного образования и повышения квалификации кадров, Харьковский государственный университет питания и торговли. Адрес: ул. Клочковская, 333, г. Харьков, Украина, 61051. Тел.: (057)337-99-76, (057)349-45-08; e-mail: bubirag8@gmail.com.

Bubenets Iryna, Ph.D., Associate Professor, Department of Information and Pedagogical Support of Postgraduate Education and Skills Development, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkiv, Ukraine, 61051. Tel.: (057)337-99-76, (057)349-45-08; e-mail: bubirag8@gmail.com.

Артеменко Віктор Станіславович, канд. техн. наук, проф., директор, Інститут післядипломної освіти, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61051. Тел.: (057)337-99-76, (057)349-45-08; e-mail: vsartemenko1954@gmail.com.

Артёмёнок Виктор Станиславович, канд. техн. наук, проф., директор, Інститут последипломного образования, Харьковский государственный университет питания и торговли. Адрес: ул. Клочковская, 333, г. Харьков, Украина, 61051. Тел.: (057)337-99-76, (057)349-45-08; e-mail: vsartemenko1954@gmail.com.

Artemenko Victor, PhD (Engineering), Professor, Director of the Institute of Post-qualifying Education, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkiv, Ukraine, 61051. Tel.: (057)337-99-76, (057)349-45-08; e-mail: vsartemenko1954@gmail.com.

Кухарьонук Ольга Костянтинівна, ст. викл., кафедра інформаційно-педагогічного забезпечення післядипломної освіти та підвищення кваліфікації кадрів, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61051. Тел.: (057)337-99-76, (057)349-45-08; e-mail: 3377683@gmail.com.

Кухарёнок Ольга Константиновна, ст. преп., кафедра інформаційно-педагогічного забезпечення последипломного образования и повышения квалификации кадров, Харьковский государственный университет питания и торговли. Адрес: ул. Клочковская, 333, г. Харьков, Украина, 61051. Тел.: (057)337-99-76, (057)349-45-08; e-mail: 3377683@gmail.com.

Kuharonok Olga, senior lecturer, Department of Information and Pedagogical Support of Postgraduate Education and Skills Development, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkiv, Ukraine, 61051. Tel.: (057)337-99-76, (057)349-45-08; e-mail: 3377683@gmail.com.

Коновалова Тетяна Володимирівна, ст. викл., кафедра інформаційно-педагогічного забезпечення післядипломної освіти та підвищення кваліфікації кадрів, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61051. Тел.: (057)337-99-76, (057)349-45-08; e-mail: 3377683@gmail.com.

Коновалова Татьяна Владимировна, ст. преп., кафедра інформаційно-педагогічного забезпечення последипломного образования и повышения квалификации кадров, Харьковский государственный университет питания и торговли. Адрес: ул. Клочковская, 333, г. Харьков, Украина, 61051. Тел.: (057)337-99-76, (057)349-45-08; e-mail: 3377683@gmail.com.

Konovalova Tatiana, senior lecturer, Department of Information and Pedagogical Support of Postgraduate Education and Skills Development, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkiv, Ukraine, 61051. Tel.: (057)337-99-76, (057)349-45-08; e-mail: 3377683@gmail.com.

*Рекомендовано до публікації канд. екон. наук, доц. О.Є. Чатченко, канд. екон. наук, доц. О.В. Ольшанським, д-ром екон. наук, проф. Т.С. Пічугіною.
Отримано 15.04.2017. ХДУХТ, Харків.*